

ROLUL ACORDULUI ÎN DISTINGEREA APOZIȚIEI DE ATRIBUTUL CATEGORIAL

de

Emina CĂPĂLNĂȘAN

În privința statutului apoziției, nu există unitate de vederi. În unele lucrări de gramatică, apoziția este tratată în capitolul despre atribut. În altele însă, este contestată încadrarea apoziției la atribut, fiind adusă drept argument „identitatea noțională dintre apoziție și termenul la care se referă”¹. Spre deosebire de atribut, al cărui statut *subordonat* este general admis², apoziția intră într-o relație de tip special, „de echivalență discursivă, care se constituie între două secvențe lingvistice coreferențiale – *baza* [subl. n. – E. C.] (pe prima poziție) și *apoziția* [subl. n. – E. C.] (pe cea de-a doua)”³. Așadar, „apoziția și baza sa indică același referent”⁴, apoziția fiind legată „doar semantic de centrul sintagmei din care face parte”⁵, fără a fi dependentă din punct de vedere sintactic. Neexistând un termen situat pe un plan inferior, nu se poate vorbi de o relație de dependență. Apoziția și baza sunt „situate pe poziții sintactice identice”⁶, fiind antrenate într-o *relație de echivalență*. În propoziția **Lui Andrei, prietenului meu, i s-au furat banii.**, substantivele *lui Andrei* și *prietenului*, aflate în *raport de echivalență*, prezintă aceleași caracteristici de gen, număr și caz (masculin, singular, dativ). Cu alte cuvinte, există o potrivire formală între cele două elemente subliniate, fără ca această repetare a informațiilor gramaticale să marcheze un raport de *subordonare* (ca în cazul unui atribut acordat în gen, număr și caz cu termenul pe care îl determină: **Mamei mele nu-i trebuie multe pentru a fi fericită.**).

¹ Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei, 1986, p. 257.

² *Ibidem*.

³ ***, *Gramatica limbii române. II. Enunțul*, [ediția a III-a], București, Editura Academiei Române, 2005, p. 619.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

„*Coincidența de informație* [subl. n. – E. C.] gramaticală este compatibilă și cu relația de echivalență^{7,8}, nu doar cu cea de subordonare. În cazul relației de echivalență însă, nu este vorba de un acord propriu-zis, ci de o simplă *coincidență* determinată de identitatea referentului. Drept dovadă, există posibilitatea ca apozitia și termenul de referință „să aibă particularități gramaticale distincte”⁹: *A poruncit slugii, lui Ion, să plece de la masa stăpânilor.* (substantivele diferă ca gen); *Am refuzat propunerea lui Radu, șefa mea.* (substantivele diferă ca gen și caz); *Le-am oferit copiilor, adică lui Dan, Simonei, Mioarei, figurine de ciocolată.* (toate substantivele cu rol de apozitie diferă ca număr prin raportare la bază; apozitiile *Simonei, Mioarei* au, de asemenea, gen diferit în raport cu termenul de referință *copiilor*); „Continuarea și definitivarea lucrărilor de restaurare a întregii **gospodării (șura și anexele acesteia)** va [sic!] constitui (...).”¹⁰ (substantivele diferă ca număr și caz).

După cum se poate observa din exemplele de mai sus, apozitia nu respectă întotdeauna trăsăturile formale ale termenului de referință, pe care îl explicitează. „În acest caz apozitia nu poate fi socotită egală cu un atribut, nu mai e dependentă de cuvântul pe lângă care stă, ci constituie o dublare a acestuia”¹¹. „Rolul apozitiei este de a preciza o *altă* [subl. n. – E. C.] caracteristică a referentului introdus în comunicare prin primul termen.”¹² Dacă e incorectă formularea *unei fete *frumoasă*, lipsa repetării informației cazuale la apozitie nu este considerată o greșeală: *PSD i-a declarat război lui Traian Băsescu, președintele României.* (în această situație, termenul de referință este un nume propriu). Chiar în situația în care raportul de echivalență se realizează între substantive comune, în limba actuală, cazul diferă¹³: *Au adus un omagiu colegului lor, profesorul.*¹⁴

⁷ *Relația de echivalență* (numită și *apozitivă*) se stabilește între cel puțin doi termeni; termenii implicați într-o astfel de relație își pot schimba locul în enunț, cu modificarea rolului sintactic al fiecăruia; de asemenea, există posibilitatea ca oricare dintre termeni să fie omis din context. „Specifică pentru relația de echivalență – *relație de nondependență apozitivă* – este identitatea referențială a termenilor săi”. – ****Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 24.

⁸ Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973, p. 60.

⁹ *Ibidem*, p. 61.

¹⁰ www.festivalblaga.as.ro/casamem.htm.

¹¹ Al. Graur, *Gramatica azi*, București, Editura Academiei, 1973, p. 190.

¹² ***, *Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 620.

¹³ Vezi Valeria Guțu Romalo, *op. cit.*, p. 61.

¹⁴ *Apud ibidem*.

Cu toate că apozitia poate sta în toate cazurile „din ce în ce mai mult, apozitia se pune în *nominativ*¹⁵, (subl. n. – E. C.), chiar dacă substantivul pe care îl însoțește este la genitiv sau la dativ”¹⁶: **Adoptarea alfabetului latin, mijloc de afirmare a romanității românilor, a fost unul din scopurile Școlii Ardelene.**; „Se desfăta în mirosul **fumului, semn** al nimicului, al sfârșitului.”¹⁷; „(...) la un moment dat, statul român interzisese consumul **vinului, băutura** considerată «izvorul stricăciunilor».”¹⁸ De aceea, apozitia a fost definită astfel: „atributul substantival (de cele mai multe ori nume propriu) pus în cazul *nominativ* (subl. n. – E. C.), indiferent de cazul cuvântului pe care îl determină”¹⁹.

Ediția a III-a a *Gramaticii Academiei* face distincție între *apozitie* și *atributul categorial*, soluționând astfel dilema legată de acordul cazual al apozitiei. „Diferența dintre *apozitie* și *atributul categorial* apare, în primul rând, la nivel referențial²⁰. În cazul structurilor atributive categoriale, primul termen este generic²¹, cu sferă noțională largă, iar cel de-al doilea restrânge extensiunea până la unicat”²².

În lucrarea amintită mai sus este subliniat faptul că „structurile cu atribut categorial sunt construcții *fals* [subl. n. – E. C.] apozitive în care apare un determinativ obligatoriu, restrictiv semantic (restrânge extensiunea primului termen și servește la identificarea referențială a

¹⁵ „În limba contemporană, acordul în caz cu substantivul determinat (sau substituit al acestuia) se întâlnește foarte rar, fiind folosit de unii scriitori ca element arhaizant și popular”. – Ion Bărbuță (coord.), *Gramatica uzuală a limbii române*, Chișinău, Editura Litera, 2001, p. 252; vezi și Mioara Avram, *op. cit.*, p. 279.

¹⁶ Al. Graur, *op. cit.*, p. 190.

¹⁷ www.poezie.ro/index.php/personals/241294/Reflexii...

¹⁸ www.ziarultricolorul.ro/articole.php?aid=6087&nr=271, *Sărutul* (III).

¹⁹ Ion Bărbuță (coord.), *op. cit.*, p. 252; vezi și Dumitru Bejan, *Gramatica limbii române. Compendiu*, Cluj, Editura Echinox, 1995, p. 304-305 *passim*, lucrare în care se face referire la *apozitie* utilizându-se sintagma *atribut substantival în nominativ*; vezi, de asemenea, ****Gramatica limbii române*, vol. II, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Academiei, 1963, p. 128.

²⁰ „Considerăm apozitia ca un *referent* [subl. aut.] față de un termen de referință. Acest referent este o altă ipostază a aceleiași noțiuni exprimate de termenul de referință” – Vasile Șerban, *Sintaxa limbii române. Cours practic*, ediția a II-a revizuită și completată, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970, p. 43.

²¹ Termenul poate fi reprezentat de nume de rudenie, de funcții, de regiuni, de instituții, de opere artistice: **unchiul Ioachim, tanti Mărioara, doctorul Ciomu, inginerul Ionescu, orașul Timișoara, provincia Alsacia, enclava Kaliningrad, agenția Lufthansa, aeroportul Henri Coandă, romanul Mica apocalipsă**. Substantivele comune care intră în alcătuirea construcțiilor de acest tip fac parte din categoria termenilor „susceptibili de a primi o complinire realizată prin nume propriu” – ****Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 630.

²² *Ibidem*.

obiectului prezent în discurs)²³. Apoziția, în schimb, „determină semantic baza, fără să restrângă extensiunea acesteia.”²⁴ În enunțul „Hotelul Campanile Roissy en France este situat chiar lângă aeroportul Charles de Gaulle.”²⁵, construcțiile *hotelul Campanile Roissy en France* și *aeroportul Charles de Gaulle* nu sunt apozitive „pentru că cei doi termeni nu focalizează același concept din perspective diferite. Primul termen este numele clasei, actualizate prin cel de-al doilea termen”²⁶. Prin urmare, între *atributul categorial* și regentul său există o relație de incluziune, nu de echivalență²⁷. Diferența dintre apozitie și atributul categorial constă și în faptul că suprimarea *atributul categorial* „afectează conținutul informațional al enunțului”²⁸; exprimarea e deficitară în situația: *Compania introduce noi reglementări cu privire la bagajele de cală*. Prezența atributul categorial în enunț e necesară pentru ca mesajul să nu fie afectat: „*Compania Blue Air introduce noi reglementări cu privire la bagajele de cală*.”²⁹ „Caracterul suprimabil, mobil”³⁰ al structurilor apozitive permit excluderea unuia din termeni, fără ca semnificația să fie afectată: *Cristina, colega mea, este blondă. – Cristina este blondă. / Colega mea este blondă*. De altfel și marcarea la nivel grafic a apozitiei indică faptul că aceasta se apropie de construcțiile *incidente*³¹, care „reprezintă o comunicare marginală”³². Caracterul mobil al apozitiei se concretizează în posibilitatea de a schimba topica, inversându-se astfel rolurile – „baza devine apozitie, iar apozitia se transformă în bază”³³. „În privința topicii, atributul categorial are o poziție obligatoriu postpusă regentului”³⁴: *Compania Blue Air funcționează în regim low-cost*. Antepunerea atributului categorial este improprie limbii române; cf. engl. „Local **Blue Air** Airline carried 75,000 passengers in the first month of 2009.”³⁵

La nivel gramatical, diferența dintre apozitie și atributul categorial constă în realizarea *acordului*. Spre deosebire de apozitie, atributul categorial are *caracter invariabil* sub aspect cazual; acesta „nu stă sub semnul regimului cazual impus de termenul prim, ci are o formă fixă de

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, p. 620.

²⁵ forum.softpedia.com/lofiversion/index.php/t67692-750.html.

²⁶ ***, *Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 630.

²⁷ Vezi *ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ www.rombel.com/modules.php?name=News&file=print&sid=1773.

³⁰ ***, *Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 619.

³¹ Vezi *ibidem*, p. 619 și 623.

³² Mioara Avram, *op. cit.*, p. 326.

³³ ***, *Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 624.

³⁴ *Ibidem*, p. 631.

³⁵ www.actmedia.eu/2009/03/10/economic/blue+air,+moderate+growth/19382.

nominativ³⁶: „Prin stemă se reprezintă Provincia Autonomă Voivodina și se exprimă apartenența *Provinciei Autonome Voivodina*, ca regiune europeană democratică modernă.”³⁷; *Lista cu lansările de carte ale Editurii Paralela 45 va apărea în curând pe site.*; „Bazele colecției **Uniforme militare străine** au fost puse după Primul Război Mondial (...).”³⁸ Repetarea indicilor cazuali la cel de-al doilea termen presupune „transformarea construcției cu atribut categorial în apozitie ecuativă”³⁹: *Grădina bunicului Petru*⁴⁰ *se întindea până la râu.*; *S-a împlinit un an de la moartea bunicului, a lui Petru.* Prezența pauzelor, marcate grafic prin virgulă, „este un semn al modificării statutului construcției inițiale; construcția izolată devine o complinire facultativă, pentru stabilirea identității referențiale discursive fiind suficientă prezența substantivului”⁴¹ *bunicul*. Astfel, în cea de-a doua propoziție, precizarea numelui bunicului nu are rolul de a identifica referentul, ci doar de a adăuga o informație privitoare la persoana respectivă. Referindu-se la funcțiile apozitiei, Vasile Șerban face distincție între „apozitia cu funcțiuni de *precizare* [subl. n. – E. C.]”⁴², care „contribuie la restrângerea sferei noționale a termenului însoțit”⁴³ și apozitia cu funcție *explicativă*. Funcțiile apozitiei au fost detaliate de Ion Diaconescu. Ne vom opri exclusiv asupra *funcției denominative*, întrucât aceasta interesează discuția noastră: „funcția denominativă [subl. aut.] este actualizată de apozitii care desemnează numele specific al unității-bază sau prin care se identifică o persoană sau un obiect dintr-o *clasă* [subl. n. – E. C.]”⁴⁴. Procesul prin care se *denumeste* se realizează prin „incluziunea totală a apozitiei în sfera în sfera semantică a bazei”⁴⁵. Structurile de tipul: *mătușa Mărioara*, *nenea Costică*, *sculptorul Brâncuși*, *autoturismul Dacia*⁴⁶ sunt numite *structuri apozitive cu funcție denominativă*⁴⁷. După părerea noastră, această denumire este pertinentă, ea trimițând direct la rolul pe care îl deține

³⁶ ***; *Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 631.

³⁷ www.skupstinavoivodine.sr.gov.yu/?s=OdlukaGrb&j=RO, *Adunarea Provinciei Autonome Voivodina*.

³⁸ www.muzeulmilitar.ro/colectii/43.html.

³⁹ ***; *Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 631.

⁴⁰ În această situație nu se pune virgulă, atributul categorial nefiind izolat de restul construcției; pentru alte situații, vezi [www.cna.ro/.../raport de monitorizare limba romana sept. 2008.pdf](http://www.cna.ro/.../raport_de_monitorizare_limba_romana_sept_2008.pdf), p. 5, unde este semnalată confuzia dintre *atributul categorial* și *apozitie* – greșeală apărută în presă.

⁴¹ ***; *Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 631.

⁴² Vezi Vasile Șerban, *op. cit.*, p. 182.

⁴³ Vezi *ibidem*.

⁴⁴ Vezi Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale. Construcție și analiză*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 159.

⁴⁵ Vezi *ibidem*.

⁴⁶ Vezi, pentru alte exemple, *ibidem*, p. 159-160 *passim*.

⁴⁷ Vezi *ibidem*, p. 159.

construcția. De asemenea, sintagma „*structură apozitivă*” este justificată de caracterul *nedependent*⁴⁸ al funcției sintactice asupra căreia ne-am îndreptat atenția. De observat că al doilea termen din structura subliniată: Râul Bega⁴⁹ *trece prin Timișoara.* este cel necesar, primul termen putând fi omis fără a prejudicia comunicarea: *Bega trece prin Timișoara.*; cf. *Râul decolmatat trece prin Timișoara.* – **Decolmatat trece prin Timișoara.* (prezența substantivului *râul* este necesară, atributul având un caracter *dependent* față de nominalul pe care îl însoțește).

În concluzie, *apozitia* și *atributul categorial*⁵⁰ sunt funcții sintactice diferite, *acordul* contribuind la distingerea celor două.

BIBLIOGRAFIE

Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei, 1986.

Bărbuță, Ion (coord.), *Gramatica uzuală a limbii române*, Chișinău, Editura Litera, 2001.

Bejan, Dumitru, *Gramatica limbii române. Compendiu*, Cluj, Editura Echinox, 1995.

Diaconescu, Ion, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale. Construcție și analiză*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

Dimitriu, Corneliu, *Tratat de gramatică a limbii române*, vol. II. *Sintaxa*, Iași, Editura Institutul European, 2002.

***, *Gramatica limbii române*, vol. II, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Academiei, 1963; vol. II. *Enunțul*, [ediția a III-a], București, Editura Academiei Române, 2005.

Graur, Al., *Gramatica azi*, București, Editura Academiei, 1973.

⁴⁸ Pentru discuția despre apozitie ca „funcție sintactică de sine stătătoare”, vezi Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române*, vol. II. *Sintaxa*, Iași, Editura Institutul European, 2002, p. 1503-1504.

⁴⁹ Corneliu Dimitriu numește această alăturare de cuvinte *grup nominal – ibidem*, p. 1519. Considerăm că cele două elemente ale structurii nu formează o unitate, întrucât gradul de dependență dintre ele este scăzut. Substantivul *râu* poate fi restrâns semantic prin oricare dintre substantivele proprii: *Mureș, Dâmbovița, Ialomița, Nera, Nil, Zambezi, Cîbin, Timiș, Cerna, Bistra* ș.a., fapt ce demonstrează lipsa de unitate a acestei alăturări și indică prezența a două părți de propoziție.

⁵⁰ În ***, *Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 625-626, se analizează comportamentul gramatical al unei alte funcții sintactice – *apozitia atributivă* – subspecie a apozitiei. La fel ca *atributul categorial*, aceasta nu reia informațiile de natură casuală ale bazei, ci își păstrează „o formă fixă de nominativ”. Spre deosebire de atributul categorial, care nu se separă prin virgulă, apozitia atributivă se desparte de bază: *Uite tabloul lui Adrian, personalitate locală*. Așadar, inversarea pozițiilor sintactice produce modificări la nivelul funcțiilor sintactice și la nivelul punctuației.

Guțu Romalo, Valeria, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973.

Hodiș, Viorel, *Apoziția și propoziția apozitivă*, București, Editura Științifică, 1990.

Șerban, Vasile, *Sintaxa limbii române. Curs practic*, ediția a II-a revizuită și completată, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970.

Șerban, Vasile, *Sintaxa limbii române actuale pentru bacalaureat și admitere în învățământul superior*, Timișoara, Editura Mirton, 1996.

**THE ROLE OF THE AGREEMENT IN THE DISTINCTION
BETWEEN THE RESTRICTIVE APPPOSITION AND THE
NON-RESTRICTIVE APPPOSITION**

(Abstract)

The article deals with the distinction between the Restrictive Apposition and the Non-restrictive Apposition. In a grammatical construction with a Restrictive Apposition, the second element limits and clarifies the foregoing one in a crucial way. On the other hand, the Non-restrictive one does not narrow down the first element, but rather provides additional information about it. We highlight that the difference between the two is given by the way in which the grammatical agreement is made.